

JERZY KOSTORZ

Wydział Teologiczny UO

Katechetyczne znaczenie encykliki *Laudato si'*

The Catechetical Meaning of the *Laudato si'* Encyclical

Abstract

This article raises a question of the possibility and need of catechetical adaptation of *Laudato si'* encyclical by Pope Francis. Excerpts of the encyclical showing different forms of integral ecology and appreciation on the basis of ecology of such attitudes as gratitude, humbleness and cheerfulness undoubtedly pose challenges for the contemporary catechesis. They have the current knowledge about ecology and can be effectively used in school or parish catechesis in ecological education. The content of this encyclical comprises the source of ecological formation both for the catechist and the catechized. From the practical point of view many issues discussed in this encyclical can constitute the material to prepare the scripts of catechesis.

Keywords: catechesis, education, ecological education, integral education.

Streszczenie

Artykuł porusza ważną kwestię możliwości i potrzeby katechetycznej adaptacji encykliki *Laudato si'* papieża Franciszka. Fragmenty encykliki wskazujące na różne formy ekologii integralnej oraz dowartościowanie na gruncie ekologii takich postaw jak wdzięczność, pokora i pogoda ducha stanowią bez wątpienia wyzwania dla współczesnej katechezy. Zawierają one aktualną wiedzę o ekologii i mogą skutecznie posłużyć w katechezie szkolnej bądź parafialnej do wychowania ekologicznego. Treści encykliki stanowią źródło formacji ekologicznej zarówno dla samego katechety, jak i katechizowanych. Z praktycznego punktu widzenia wiele kwestii poruszonych w encyklice może stanowić materiał do przygotowania scenariuszy katechez.

Słowa kluczowe: katecheza, wychowanie, edukacja ekologiczna, ekologia integralna.

Problematyka obecna w dokumentach papieskich od dawna uwzględniana jest w refleksji polskich katechetów. Jest ona ważna nie tylko dla katechetów, lecz także dla katechizowanych uczniów. Toteż nie dziwi fakt, że po każdym opublikowaniu encykliki podejmowane są wnikliwe refleksje nad nią przez liczne grono katechetów. Niekiedy namysł nad encykliką ma miejsce w związku

z konkretnym zagadnieniem katechetycznym. Tym bardziej trzeba więc pochylić się nad najnowszą encykliką papieża Franciszka, zatytułowaną *Laudato si'*¹. Warto, aby zainteresowali się nią nie tylko katechetycy, ale i katecheci oraz sami uczniowie jako odbiorcy nauczania i wychowania.

Zanim jednak określimy treści zawarte w encyklice *Laudato si'*, które są znaczące dla katechezy, niezbędne staje się wprowadzenie w tematykę. Najpierw krótko zaprezentujemy tę encyklikę. Następnie będziemy starali się ukazać to, co znaczące dla współczesnej katechezy, a co dotyczy rozumienia ekologii. Kończąc rozważania, zwrócimy uwagę na edukację i wychowanie ekologiczne. Tak edukacja ekologiczna, jak i wychowanie ekologiczne są bardzo ważne dla katechetów. Wymagają zainteresowania i troski oraz powiązania z innymi działaniami katechetycznymi. Tylko wtedy można mówić o katechezie integralnej.

1. Wprowadzenie w problematykę encykliki

Encyklika *Laudato si'* została podpisana przez papieża Franciszka w Rzymie 24 maja 2015 r. Był to dzień uroczystości Zesłania Ducha Świętego i trzeci rok pontyfikatu papieża Franciszka. Papieża zaprezentował tę encyklikę 18 czerwca 2015 r. w Watykanie². Tytuł encykliki został zaczerpnięty z XIII-wiecznego włoskiego kantyku o nazwie *Pieśń słoneczna*, głoszącego chwałę cudu stworzenia³. Autorem wspomnianego kantyku jest św. Franciszek z Asyżu. Papież wskazuje zatem, że inspiracją do napisania encykliki *Laudato si'* był dla niego św. Franciszek z Asyżu⁴. Encyklika ta poświęcona jest trosce o „wspólny dom”, jakim jest świat stworzony – ziemia, przyroda, człowiek, który czyni sobie ziemię poddaną. Głównym tematem encykliki *Laudato si'* jest ochrona środowiska przyrodniczego. Mówią o tym pierwsze słowa zapisane w tym dokumencie⁵. Mają one znaczenie programowe.

Encyklika *Laudato si'* jest pierwszym dokumentem papieskim poświęconym w całości ekologii. Można ją potraktować jako dokument moralny, w którym zawarta jest nauka społeczna Kościoła⁶. Potwierdza to także sam papież Francisz-

¹ Zob. *Encyklika Laudato si' Ojca Świętego Franciszka poświęcona trosce o wspólny dom* (24 V 2015), Kraków 2015 (= LS).

² <http://www.franciszkanie.gdansk.pl/2015/06/18/encyklika-laudato-si-ekologia-integralna-a-zatem-i-ludzka/> (26.11.2015); <http://www.idziemy.com.pl/kosciol/watykan-prezentacja-encykliki-ekologicznej-18-czerwca/> (26.11.2015).

³ *Tamże*; por. LS 1.

⁴ LS 1.

⁵ *Tamże*.

⁶ <http://ekai.pl/blogi/ksignacy/x945/laudato-si-nawrocenie-ekologiczne-dla-wszystkich/> (27.11.2015).

szek, gdy cytuje encykliki społeczne swoich poprzedników, np. *Rerum novarum* Leona XIII, *Centesimus annus* Jana Pawła II i *Caritas in veritate* Benedykta XVI. Poza tym Ojciec święty Franciszek często przytacza wypowiedzi o ekologii zawarte w dokumentach konferencji biskupów różnych krajów. W ten sposób chce ukazać jedność z biskupami na całym świecie i przypomnieć, że nauka o ekologii należy do całego Kościoła katolickiego.

Papież Franciszek problem ekologii uznaje za jedno z najważniejszych wyzwań współczesności. Temat ten jest ważny dla wszystkich ludzi, niezależnie od ich światopoglądu, rasy, pochodzenia, miejsca zamieszkania, zajmowanego stanowiska. Zarówno wierzący, agnostycy, niewierzący, biedni i bogaci, młodzi i starsi, wyznawcy różnych religii dotyczą problemu ekologii. Świat stworzony jest połączony z życiem człowieka. Zachwianie równowagi w świecie ma swoje konsekwencje zarówno społeczne i polityczne, jak też indywidualne, o czym przypomina papież w encyklice *Laudato si'*⁷. Jeżeli człowiek przestaje troszczyć się o świat stworzony (np. lasy, jeziora, powietrze), to w niedługim czasie obraca się to przeciwko niemu – godzi w jego zdrowie, odpoczynek, pracę⁸. Papież zachęca, aby wspólnie zastanowić się nad problemami ekologicznymi i podjąć wspólne działania. Wyraża też nadzieję, że problemy podjęte w encyklice pomogą rozpoznać współczesne wyzwania w zakresie ochrony środowiska naturalnego⁹.

W tekście encykliki *Laudato si'* Ojciec Święty przypomina o związku między ochroną przyrody a sprawiedliwością społeczną¹⁰. Zauważa, że problem ekologii należy rozpatrywać w powiązaniu ze sprawiedliwością wobec przyszłych pokoleń oraz ludów najuboższych. Właśnie ludy najuboższe, zdaniem papieża, są najbardziej zagrożone konsekwencjami zmian klimatycznych¹¹. Ojciec Święty Franciszek przypomina też o konieczności globalnej solidarności. Jednocześnie zwraca uwagę na kwestię tzw. ekologii ludzkiej, czyli ochrony warunków moralnych życia ludzkiego. W ten sposób nawiązuje do problemów, o których pisał w 1991 r. w encyklice *Centesimus annus* św. Jan Paweł II¹².

W encyklice *Laudato si'* papież Franciszek wykazuje troskę o „nasz wspólny dom”. Czyni to z charakterystyczną dla niego wrażliwością. Wnikliwie opisuje objawy obecnej sytuacji ekologicznej¹³. Wiele uwagi poświęca przyczynom

⁷ *Tamże*.

⁸ *Tamże*.

⁹ *Tamże*; por. LS 2–4.

¹⁰ *Tamże*, 4nn.

¹¹ *Tamże*.

¹² *Tamże*, 5.

¹³ *Tamże*, 5nn.

zagrożeń ekologicznych, by przedstawić właściwe rozwiązania. Proponuje ekologię integralną, która obejmować będzie szczególne miejsce człowieka w tym świecie, wyznaczone mu przez Boga, oraz jego relacje z otaczającą rzeczywistością¹⁴. Papież wielokrotnie odwołuje się do tradycji judeochrześcijańskiej. W ten sposób pragnie nadać głębszy, duchowy i etyczny sens różnym aspektom ekologii oraz wskazać na konsekwencje zagrożeń ekologicznych. Papież nie poprzestaje jednak na takich spostrzeżeniach. Nakreśla bowiem ogólne kierunki dialogu i działań, które należy podjąć na różnych poziomach życia indywidualnego i społecznego (także na poziomie międzynarodowym)¹⁵. Zachęca do większego zaangażowania na rzecz środowiska naturalnego, co wymaga odpowiedniej edukacji i wychowania¹⁶.

2. Integralne rozumienie ekologii

W wielu miejscach encykliki *Laudato si'* przywoływane są różne oblicza ekologii. Papież wymienia i opisuje m.in. ekologię społeczną, gospodarczą, ekologię kulturową i ekologię ludzką. Za istotne uznaje integralne podejście. Stąd też wiele uwagi poświęca ekologii integralnej, która obejmuje wymiar ludzki i społeczny¹⁷, „stanowi część stylu życia, który oznacza zdolność do życia razem i komunii”¹⁸, okazywania dobra, szerzenia pokoju i przyjaźni w świecie poprzez proste codzienne gesty, wzajemną troskę, zaangażowanie w budowanie lepszego świata i pomnażanie dobra wspólnego¹⁹. Chodzi tu o budowanie cywilizacji miłości²⁰ „na płaszczyźnie politycznej, ekonomicznej, kulturowej – i uczynienie z niej stałej i najwyższej normy działania. W tym kontekście, jak zaznacza papież, obok znaczenia małych codziennych gestów, miłość społeczna skłania nas do myślenia o wielkich strategiach, które skutecznie powstrzymałyby degradację środowiska i zachęciły do *kultury troski*, przenikającej całe społeczeństwo”²¹.

Ekologia integralna, zdaniem papieża, ukonkretnia się w postawie serca człowieka. Powiązana jest ona z harmonijnym życiem, w którym swoje szczególne miejsce ma troska o rozwój sfery duchowej. Składa się na nią ekologia środo-

¹⁴ <http://ekai.pl/blogi/ksignacy/x945/laudato-si-nawrocenie-ekologiczne-dla-wszystkich/>, 11.

¹⁵ *Tamże*, 143, 164nn.

¹⁶ *Tamże*.

¹⁷ *Tamże*, 137.

¹⁸ *Tamże*, 228.

¹⁹ *Tamże*, 228–231.

²⁰ *Tamże*, 231.

²¹ *Tamże*.

wiskowa, gospodarcza, społeczna i kulturowa oraz ekologia życia codziennego. „Ekologia integralna – jak przypomina Ojciec święty Franciszek – wymaga, aby poświęcić trochę czasu na odzyskanie spokojnej harmonii ze stworzeniem, na refleksję o naszym stylu życia i naszych ideałach, na kontemplację Stwórcy, który żyje pośród nas i w tym, co nas otacza, a którego obecności «nie powinno się wytwarzać, lecz odkrywać, odsłaniać»²². Można ją dostrzec w życiu ludzi, którzy potrafią przeżywać wszystko „z pogodną koncentracją, umiejętnością bycia przed kimś w pełni obecnym, nie myśląc o tym, co nastąpi później”²³, którzy są zdolni ofiarować siebie innym jako dar Boży²⁴. Nauczycielem takiej postawy jest sam Jezus. On bowiem „zachęcał nas, byśmy spojrzeli na lilie polne i ptaki powietrzne, lub gdy w obecności człowieka poszukującego «spojrzał z miłością na niego»” (Mk 10,21). „On umiał być w pełni obecny wobec każdego człowieka i każdego stworzenia, i ukazał nam w ten sposób drogę przezwyciężenia chorobliwego niepokoju, który czyni nas powierzchownymi, agresywnymi i niepomaganymi konsumentami”²⁵. Zdaniem papieża postawę taką ma człowiek, który potrafi zatrzymać się przed Bogiem i podziękować Mu przed i po posiłku. Człowiek, który wyraża Bogu wdzięczność za pokarmy, jest świadomy swojej zależności od Boga. Wyraża też „uznanie dla tych, którzy swoją pracą zapewniają te dobra, oraz ugruntowuje solidarność z najbardziej potrzebującymi”²⁶. Stwierdzenia te wiążą się wprost z ekologią ludzką, o czym pamięta papież, dlatego wiele uwagi poświęca również tej ekologii. Mamy z nią do czynienia w codziennym życiu – wtedy, gdy dbamy o integrację przestrzeni, w której żyjemy, o miejsce pracy, zamieszkania, odpoczynku. Kiedy to nasze otoczenie (...), jak zauważa papież, „jest (...) nieuporządkowane, chaotyczne lub skażone akustycznie czy wizualnie, to nadmiar bodźców wystawia na próbę nasze usiłowania, by rozwijać tożsamość zintegrowaną i szczęśliwą”²⁷. W tej sytuacji możemy podjąć wysiłek zmiany nieprzyjaznego naszemu organizmowi otoczenia, a zwłaszcza na tworzeniu klimatu pokoju i przyjaźni w społeczności, w której żyjemy. Dokonuje się to poprzez czynienie dobra, które czyni życie bardziej ludzkim²⁸. Obok tego, zdaniem papieża Franciszka, „godna pochwały jest ekologia ludzka, jaką udaje się rozwijać ubogim (...) na obszarach o dużej gęstości zaludnienia”²⁹. Polega ona

²² *Tamże*, 225.

²³ *Tamże*, 226.

²⁴ *Tamże*.

²⁵ *Tamże*.

²⁶ *Tamże*, 227.

²⁷ *Tamże*, 147.

²⁸ *Tamże*, 147–148.

²⁹ *Tamże*, 148.

na „rozwijaniu ludzkich relacji nacechowanych bliskością i serdecznością”³⁰ oraz na budowaniu wspólnoty w najbliższym otoczeniu, co przyczynia się do godnego życia³¹. Obok tego papież wymienia zaangażowanie w tworzenie przestrzeni bliskiej ludziom i w szanowanie jej – jako dobra wspólnego, które „rozwijają (...) poczucie przynależności, poczucie zakorzenienia, poczucie, że «jesteśmy w domu» w aglomeracji, która nas jednoczy. (...) Każda ingerencja w krajobraz miejski czy wiejski powinna brać pod uwagę fakt, że poszczególne elementy miejsca tworzą pewną całość, postrzeganą przez mieszkańców jako obraz zgodny z jego bogactwem znaczeń. W ten sposób inni przestają być obcymi i mogą być postrzegani jako część «my», które budujemy razem”³². To rozumienie ekologii ludzkiej papież dopełnia o wymiar moralny. Przypomina bowiem, że „«ekologia ludzka» oznacza również coś bardzo głębokiego: niezbędną relację życia człowieka z prawem moralnym, wpisanym w jego naturę, relację konieczną, by można było stworzyć bardziej godne środowisko”³³. Papież Franciszek powołuje się tu na słowa swojego poprzednika – Benedykta XV, który „powiedział, że istnieje także «ekologia człowieka», gdyż «również człowiek ma naturę, którą winien szanować i którą nie może manipulować według swego uznania»”³⁴. Kontynuując myśl, Ojciec święty Franciszek przypomina o konieczności akceptacji własnego ciała jako daru Boga. Owa akceptacja „jest niezbędna, by przyjąć cały świat jako dar Ojca i wspólny dom, natomiast logika dominacji nad własnym ciałem przekształca się niekiedy w subtelną logikę panowania nad stworzeniem. Poznawanie i akceptowanie własnego ciała, aby o nie dbać i szanować jego znaczenie, stanowi podstawowy element prawdziwej ekologii człowieka. Także docenienie własnego ciała w jego kobiecości lub męskości jest konieczne, aby móc rozpoznać siebie w spotkaniu z innym, różnym od siebie. W ten sposób można z radością przyjąć specyficzny dar drugiego czy drugiej jako dzieła Boga Stwórcy i wzajemnie się ubogacić. Z tego względu nie jest zdrowa postawa usiłująca «zatrzeć różnicę płci, bo nie potrafi z nią się konfrontować»”³⁵. Przywołane kwestie są ważne dla współczesnej katechezy. W ramach korelacji z edukacją szkolną przekazujemy treści z zakresu ekologii. Nie możemy jednak zatrzymać się na strukturze i funkcjonowaniu przyrody, a zwłaszcza na oddziaływaniach pomiędzy organizmami i ich środowiskiem czy też wzajemnie między tymi or-

³⁰ <http://ekai.pl/blogi/ksignacy/x945/laudato-si-nawrocenie-ekologiczne-dla-wszystkich/>, 149.

³¹ *Tamże*.

³² *Tamże*, 150.

³³ *Tamże*, 155.

³⁴ *Tamże*.

³⁵ *Tamże*.

ganizmami. Potrzebne jest tu szersze spojrzenie, które uwzględni perspektywę chrześcijańską i zwraca uwagę na relacje między człowiekiem, światem stworzonym i Bogiem oraz moralny wymiar podstępowania człowieka wobec świata stworzonego, innych ludzi, przestrzeni społecznej i wspólnoty osób. O słowach papieża Franciszka powinien więc pamiętać katecheta, gdy realizuje program, w którym przewidziano zagadnienia ekologiczne. Katecheta powinien nawiązywać do tych wypowiedzi papieża i zapoznać z nimi uczniów.

Mówiąc o ekologii integralnej, papież ukazuje znaczenie troski o przyrodę. W tym zawiera się 1) przywracanie piękna zaniedbanym zabytkom i pomnikom przyrody; 2) ochrona miejsc, które upiększają otoczenie i służą ludziom, np. do wypoczynku, rekreacji, spędzania czasu wolnego, a przez to budują więzi społeczne; 3) kultywowanie wspólnej tożsamości oraz zachowywanie i przekazywanie historii³⁶. W ten sposób – zdaniem papieża – „troszczymy się o świat i jakość życia najbiedniejszych. Łączy się z tym poczucie solidarności, będącej jednocześnie świadomością życia we wspólnym domu, który powierzył nam Bóg”³⁷. Te stwierdzenia są też ważne dla katechezy. O nich trzeba przypominać katechizowanym, a zarazem zachęcać do kierowania się tymi treściami w codziennym życiu – w promocji „ekologii ludzkiej”.

Podobne znaczenie dla katechezy ma ekologia kulturowa, o której pisze papież Franciszek. Składa się na nią troska o dziedzictwo historyczne, artystyczne i kulturowe. To dziedzictwo jest ważnym elementem w procesie kształtowania się tożsamości narodowej młodego pokolenia, opartej na wartościach chrześcijańskich. Ma więc istotne znaczenie katechetyczne. Jest podstawą do ukazywania dziedzictwa kulturowego diecezji i parafii oraz kształtowania tożsamości narodowej opartej na wartościach chrześcijańskich. Dlatego zgodnie z opisaną przez papieża Franciszka ekologią kulturową w katechezie należy wykazać troskę o bogactwo kultury ludzkości w najszerszym tego słowa znaczeniu. W praktyce może to dokonać się np. poprzez korelację z edukacją regionalną i nawiązanie do dziedzictwa kulturowego regionu, w którym obecne są wartości chrześcijańskie³⁸. Zdaniem papieża „jest to kultura odwołująca się nie tylko do zabytków przeszłości, ale przede wszystkim kultura żywotna, dynamiczna, zachęcająca do uczestnictwa”³⁹. Nie można jej pomijać w katechezie, gdyż nie-
możliwa będzie korelacja działań katechetycznych z edukacją szkolną, a tym samym integralne wychowanie. W tym kontekście – jak zaznacza papież – „ko-

³⁶ *Tamże*, 232.

³⁷ *Tamże*.

³⁸ Zob. o tym więcej np. w: A. ZELLMAN, *Nowa formuła korelacji w edukacji szkolnej i jej realizacja w nauczaniu religii*, „Katecheta” 55 (2011) nr 5, 5–16

³⁹ LS 143.

nieczne jest zwrócenie szczególnej uwagi na wspólnoty rdzennych mieszkańców z ich tradycjami kulturowymi. (...) Dla nich bowiem ziemia nie jest dobrem gospodarczym, lecz darem Boga i ich przodków, którzy w niej spoczywają, jest świętym miejscem, z którym muszą współpracować, aby zachować swoją tożsamość i wartości⁴⁰. O takich osobach warto wspominać, zwłaszcza w katechezie młodzieży. Przykład ich życia może motywować katechizowanych do poszukiwania i rozpoznawania własnej tożsamości ludzkiej i chrześcijańskiej oraz zaangażowania na rzecz małej ojczyzny i wspólnoty Kościoła lokalnego. Owo przywołanie wskazanych przez papieża osób wzmacnia oddziaływania wychowawcze, które dotyczą problematyki ekologii. Jednocześnie przyczynia się do realizacji edukacji regionalnej i dlatego jawi się jako znaczące w dialogu interdyscyplinarnym w katechezie.

3. Edukacja i wychowanie ekologiczne

Papież Franciszek w encyklice *Laudato si'* nie poprzestaje na opisie problemów ważnych z perspektywy ekologii integralnej. Wyżej zasygnalizowane problemy uzupełnia o to, co wiąże się z edukacją i wychowaniem. Papież ma bowiem świadomość, że samo mówienie o ekologii nie wystarczy. Potrzebna jest zmiana stylu życia wszystkich, którzy korzystają ze środowiska naturalnego. Ojciec święty Franciszek wspomina m.in. o konieczności zmiany świadomości ludzi co do „wspólnego pochodzenia, wzajemnej przynależności i wspólnej przyszłości dla wszystkich. Ta podstawowa świadomość umożliwi rozwój nowych przekonań, postaw i stylów życia⁴¹. Jawi się jako zadanie edukacyjne i wychowawcze, ważne także dla katechezy.

Zdaniem papieża trzeba zmieniać nawyki ludzi w różnych obszarach życia, np. konsumpcji, korzystania z dóbr natury, ochrony środowiska, budowania pokoju, szerzenia ducha radości. To zadanie jest ważne dla katechezy. Sam papież wspomina o ludziach młodych, którzy z jednej strony „mają nową wrażliwość ekologiczną i są wielkoduszni, a niektórzy z nich w godny podziwu sposób walczą na rzecz ochrony środowiska⁴², z drugiej natomiast „wzrastali oni (...) w środowisku niezwykle wysokiej konsumpcji i dobrobytu, utrudniającym rozwój innych nawyków⁴³. Dlatego młodzi potrzebują rzetelnej informacji o współ-

⁴⁰ LS, 146.

⁴¹ *Tamże*, 202.

⁴² *Tamże*, 209.

⁴³ *Tamże*, 210.

czesnych zagrożeniach środowiska oraz o kulturze ekologicznej, ekologii społecznej i ekologii ludzkiej. Wiedza ta pozwoli dostrzec młodym „różne poziomy równowagi ekologicznej: tej wewnętrznej z samym sobą, solidarnej z innymi, naturalnej ze wszystkimi istotami żywymi, duchowej z Bogiem”⁴⁴. Aby było to możliwe, potrzebna jest odpowiednia edukacja ekologiczna w rodzinie, szkole, Kościele.

Z perspektywy katechetycznej ważne jest przygotowanie młodych do zrozumienia tajemnicy stworzenia i godności człowieka, „czynienia sobie ziemi poddanej” oraz poznania zasad etyki, które odnoszą się do ekologii integralnej. Sam przekaz wiedzy w katechezie nie wystarczy. Trzeba dowartościować kształtowanie postaw ekologicznych i rozwój cnót ekologicznych, o czym wspomina papież Franciszek. Idąc za radą Ojca świętego, należy przypominać katechizowanym, że ważne są proste i codzienne czynności, np. ciepłe ubieranie się zamiast włączania ogrzewania, segregacja odpadów, ekonomiczne urządzenia zużywające mniej prądu, unikanie tworzyw sztucznych, zmniejszenie zużycia wody, korzystanie z transportu publicznego, ochrona istot żywych⁴⁵. I chociaż czasami wydają się one mało znaczące, zapoczątkowują dobro, które stopniowo może rozprzestrzeniać się w różnych środowiskach⁴⁶. Dzięki nim możliwe staje się budowanie „wspólnego domu” w świecie.

Mówiąc o edukacji i wychowaniu ekologicznym, papież podkreśla „centralną rolę rodziny, ponieważ jest ona «miejscem, w którym życie, dar Boga, może w sposób właściwy być przyjęte i chronione przed licznymi atakami, na które jest ono wystawione, może też rozwijać się zgodnie z wymogami prawdziwego ludzkiego wzrostu»”⁴⁷. Ta uwaga ma znaczenie katechetyczne. Rodzina jest bowiem pierwszym środowiskiem katechezy integralnej. W rodzinie dziecko uczy się miłości i troski o życie. Kształtuje też nawyki ekologiczne, np. uczy się właściwego korzystania z rzeczy materialnych, sprzątanania po sobie, ochrony stworzeń⁴⁸. Kształtuje też postawę wdzięczności wobec Boga i człowieka oraz kształtuje cnoty potrzebne do opanowania negatywnych emocji i formuje sumienie. Rodzina pomaga też w wychowaniu estetycznym, bez którego trudno mówić o wrażliwości na piękno świata stworzonego i umiłowanie piękna obecnego w dziele stworzenia i w kulturze⁴⁹.

⁴⁴ *Tamże*.

⁴⁵ *Tamże*, 211.

⁴⁶ *Tamże*, 212.

⁴⁷ *Tamże*, 213.

⁴⁸ *Tamże*.

⁴⁹ *Tamże*, 215.

Dla katechezy ważny jest również problem nawrócenia człowieka. Wiąże się on z odkrywaniem bogactwa duchowości chrześcijańskiej, w której można dostrzec elementy ekologiczne. Tu papież przywołuje postać św. Franciszka z Asyżu⁵⁰. Ma to wyraźne znaczenie katechetyczne. Odnosi się wprost do systematycznej katechezy w szkole i parafii. Wymaga przywoływania w katechezie postaci tego świętego, a zwłaszcza jego życia wewnętrznego oraz relacji z Bogiem i ze światem. Tylko na podstawie tej duchowości katechizowani mogą dostrzec wartość świata stworzonego przez Boga, pojednać się z Bogiem, drugim człowiekiem i dziełem stworzonym oraz odpowiedzialnie, wraz z innymi, zatroszczyć się o ten świat⁵¹.

Niemniej istotne dla katechezy są stwierdzenia, w których papież Franciszek zachęca do rozwijania w sobie pogody ducha, wstrzeźliwości, prostoty, wdzięczności, pokory⁵². Są to cnoty często negowane we współczesnym świecie, ale ważne dla edukacji i wychowania integralnego. Katecheta powinna zatem zwrócić na nie uwagę – nie tylko mówiąc o nich, ale zachęcając do ich nabywania. Sprzyjać temu mogą sytuacje, w których przekazywane są odpowiednie treści oraz stwarzane sytuacje do praktykowania cnót, np. prostoty, wdzięczności.

* * *

Opisane problemy tworzą spójną całość. Z katechetycznej perspektywy jawią się jako aktualne i godne uwagi. Wymagają odpowiedniego wykorzystania podczas realizacji programów katechetycznych i jednostek metodycznych z podręczników.

Nieocenione są teksty encykliki *Laudato si'*, które ukazują różne formy ekologii integralnej i dowartościowują wdzięczność, pokorę, pogodę ducha. Pozwalają one katechecie osiągnąć aktualną wiedzę o ekologii i wykorzystać ją w czasie katechezy szkolnej i parafialnej. Na kanwie słów papieża można opracować scenariusze katechez, w których planowana jest korelacja z edukacją ekologiczną. Aby było to możliwe, sam katecheta powinien zapoznać się z tekstem encykliki *Laudato si'*, podjąć refleksję nad zastosowaniem zasad ekologii integralnej we własnym życiu oraz zainicjować działania służące edukacji i wychowaniu ekologicznemu w katechezie.

⁵⁰ LS, 218.

⁵¹ *Tamże*.

⁵² *Tamże*, 223–227.

Bibliografia

Encyklika Laudato si' Ojca Świętego Franciszka poświęcona trosce o wspólny dom (24 V 2015), Kraków 2015.

ZELMA Anna, *Nowa formuła korelacji w edukacji szkolnej i jej realizacja w nauczaniu religii*, „Katecheta” 55 (2011) nr 5, s. 5–16.

<http://www.franciszkanie.gdansk.pl/2015/06/18/encyklika-laudato-si-ekologia-integralna-a-zatem-i-ludzka/> (26.11.2015).

<http://www.idziemy.com.pl/kosciol/watykan-prezentacja-encykliki-ekologicznej-18-czerwca/> (26.11.2015).

<http://ekai.pl/blogi/ksignacy/x945/laudato-si-nawrocenie-ekologiczne-dla-wszystkich/> (27.11.2015).